

Az igei jelentés metaforizációjának mintázatai: nyelvtan- és korpuszvezérelt vizsgálat

Simon Gábor (MTA, ELTE)

Az előadás magyar igék metaforikus jelentésének mintázatait mutatja be, nyelvtanvezérelt szemlélettel (l. Simon 2016): áttekinti a metaforikus jelentés alternatív kognitív nyelvészeti modelljeit (Croft 1993, Sullivan 2009, Steen 2007), majd új szemantikai elemzési módszert javasol, amely a kognitív nyelvtan (Langacker 2008, 2016) eszköztárát alkalmazza a jelentés metaforizációjának azonosításában. Az analízis akkor tekint metaforikusnak egy kifejezést, ha változás mutatható ki annak konceptuális profiljában, amely így séma-rekonfigurációt von maga után.

Az előadás második része a fenti elemzési mód lehetőségeit mutatja be egy korpuszvezérelt (Tognini-Bonelli 2001) kutatásban. A támadás fogalmához tartozó magyar igék (*megtámad*, *rátámad*, *(meg)rohamoz*, *megrohan*, *nekitámad*, *nekimegy*, *nekiront*) metaforikus használatának előfordulásait vizsgálja a Magyar Nemzeti Szövegtár2 korpusza alapján. A cél nem fogalmi metaforák keresése és meghatározása, hanem (i) a metaforikus kifejezések azonosítása és kiszűrése a korpusz adataiból a profilváltozás alapján; (ii) kollokációs mintázatok feltérképezése a metaforizáció mentén. Az esettanulmány középpontjában az a hipotézis áll, hogy az elkülönülő metaforikus jelentések stabilizálódó grammatikai struktúrákkal szimbolizálódnak (Deignan 2005), azaz a metaforikus jelentés gyakorisága és szerkezeti kötöttsége között összefüggés van.

(1) A vírus megtámadta a szervezetet.

(2) Az ítéletet megtámadta a bíróságon.

A vizsgálat legfőbb eredménye, hogy a támadás fiziológiai és jogi-retorikai metaforizációja különböző grammatikai szerkezetekkel fejeződik ki annak megfelelően, hogy a metaforikus kompozitum az igei jelentés melyik sematikus figuráját helyezi a figyelem előterébe (elsődleges figura kidolgozása az (1) példában, másodlagos figura kidolgozása a (2) példában). A mintázatok feltérképezése a metaforikus jelentések konvencionálódásának folyamatát is vizsgálhatóvá teszi.

Croft, William 1993. The role of domains in the interpretation of metaphors and metonymies.

Cognitive Linguistics 4:335–370.

Deignan, Alice 2005. *Metaphor and Corpus Linguistics*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.

Langacker, Ronald W. 2008. *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Langacker, Ronald W. 2016. Baseline and elaboration. *Cognitive Linguistics* 27/3:405–439.

Simon Gábor 2016. A metaforikus jelentés nyelvtanvezérelt megközelítése. *Magyar Nyelvőr* 140:178–199.

Steen, Gerard J. 2007. *Finding Metaphor in Grammar and Usage. A methodological analysis of theory and research*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.

Sullivan, Karen 2009. Grammatical constructions in metaphoric language. In: Lewandowska-Tomaszczyk, Barbara–Dziwirek, Katarzyna (eds.): *Studies in Cognitive Corpus Linguistics*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 57–82.

Tognini-Bonelli, Elena 2001. *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.